

5. Конституція Королівства Марокко от 29 июля 2011 года. *Конституции государств мира. Библиотека конституций Пащикова Романа* : веб-сайт. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=481> (дата звернення: 16.01.2022).

6. Конституция Арабской Республики Египет от 15 января 2014 года. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пащикова Романа* : веб-сайт. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=1013> (дата звернення: 16.01.2022).

7. Конституция Исламской Республики Афганистан от 2004 года. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пащикова Романа* : веб-сайт. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=24> (дата звернення: 16.01.2022).

8. Конституция Исламской Республики Иран от 15 ноября 1979 года. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пащикова Романа* : веб-сайт. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=83> (дата звернення: 16.01.2022).

9. Конституция Исламской Республики Пакистан от 12 апреля 1973 года. *Конституции государств (стран) мира. Библиотека конституций Пащикова Романа* : веб-сайт. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=34> (дата звернення: 16.01.2022).

10. Слюсар К.С. Права людини в мусульманському праві. *Право і суспільство*. 2017. № 1 (2). С. 32–36.

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.3>

ЙОВЕНКО І.І.

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УКРАЇНІ

SYSTEM OF SUBJECTS ENSURING THE IMPLEMENTATION OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT TO PEACEFUL ASSEMBLY IN UKRAINE

Метою статті є формування актуальної наукової думки щодо системи суб'єктів забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні. Робота присвячена формуванню актуальної наукової думки про сутність і систему суб'єктів забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні. З'ясовується, що для відповідних суб'єктів властиве те, що вони: є суб'єктами адміністративного права; переважно є суб'єктами, що здійснюють публічне адміністрування (водночас охоплюють також суб'єктів громадянського суспільства); є суб'єктами адміністративно-правових відносин; мають адміністративно-правовий статус суб'єкта забезпечення реалізації права на мирні зібрання. Автором встановлюються переваги й недоліки наявних пропозицій українських учених щодо окреслення системи суб'єктів забезпечення реалізації права на мирні зібрання, на підставі чого обґрунтовується, що відповідну систему в Україні складають: Президент України; Конституційний Суд України; підсистема органів правосуддя (адміністративні суди; суди загальної юрисдикції, що розглядають справи про адміністративні правопорушення); Уповноважений із прав людини; підсистема органів публічного адміністрування (державні органи центрального рівня загальної компетенції та спеціальної компетенції; державні органи локального рівня загальної компетенції; органи місцевого самоврядування); підсистема суб'єктів громадянського суспільства. Зроблено висновок, що натеper в Україні існує умовна система суб'єктів реалізації права на мирні зібрання, якою охоплено державні органи, органи місцевого самоврядування, а також суб'єкти громадянського суспільства, що сукупно дозво-

---

© ЙОВЕНКО І.І. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)

ляє системі бути збалансованою та не припускати створення умов забезпечення вказаного конституційного права шляхом його опосередкованого звуження. Широта такої системи суб'єктів також зумовлюється тим фактом, що реалізація права на мирні зібрання є об'єктивізацією фундаментальної цивілізаційної цінності, яка проголошена на рівні Конституції. Закономірним чином це вимагає залучення до процесів абстрактного й конкретного тлумачення такої цінності, долучення до процесів формування умов фактичного вияву такої цінності різних суб'єктів публічної адміністрації та суб'єктів громадянського суспільства.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, громадянське суспільство, демократичні процеси, право на мирні зібрання, суб'єкти владних повноважень, територіальні підрозділи поліції.

The purpose of the article is to form a topical scientific opinion on the system of subjects to ensure the implementation of the constitutional right to peaceful assembly in Ukraine. The article is devoted to the formation of an up-to-date scientific opinion on the system of subjects of ensuring the realization of the constitutional right to peaceful assembly in Ukraine. The relevant subjects are characterized by the fact that they are:

- 1) subjects of administrative law;
- 2) subjects that carry out public administration to a predominant extent (while also covering subjects of civil society);
- 3) subjects of administrative and legal relations;
- 4) given the administrative and legal status of a subject of ensuring the realization of the right to peaceful assembly.

The author establishes the advantages and disadvantages of the existing proposals of Ukrainian scientists on the system of this subjects, based on which it is justified that the relevant system in Ukraine consists:

- 1) the President of Ukraine;
- 2) the Constitutional Court of Ukraine;
- 3) the subsystem of justice bodies (administrative courts; courts of general jurisdiction, considering cases of administrative offenses);
- 4) the Commissioner for Human Rights;
- 5) the subsystem of Public Administration bodies (state bodies of the central level of general competence and special competence; state bodies of the local level of general competence; local self-government bodies);
- 6) subsystem of civil society entities.

It is concluded that today in Ukraine there is a conditional system of subjects of exercising the right to peaceful assembly, which covers state bodies, local governments and civil society, which together allows this system to be balanced and not to create conditions ensuring this constitutional right by its indirect narrowing. The breadth of this system of subjects is also due to the fact that the exercise of the right to peaceful assembly is an objectification of the fundamental value of civilization, which is proclaimed at the level of the Constitution. Naturally, this requires involvement in the processes of abstract and concrete interpretation of this value, involvement in the processes of forming the conditions for the actual manifestation of this value of various subjects of public administration and civil society.

Key words: right to peaceful assembly, territorial police force, democratic processes, administrative and legal status, power authority entities, civil society.

Постановка проблеми. Право на мирні зібрання, гарантоване в ст. 39 Конституції України, зумовлює обов'язки держави, виконання яких є передумовою подальшого розвитку України як сучасної дійсно правової та демократичної держави. Учена Л.В. Ярмол із цього приводу зауважує, що таке суб'єктивне право, яке реалізується колективним чином, насамперед вимагає від держави невтручання у сферу реалізації такого права. Проте «в певних ситуаціях на державу покладені позитивні обов'язки щодо забезпечення ефективного здійснення свободи вираження поглядів і права на мирні зібрання» [1, с. 55], яку реалізують передусім судові й правоохоронні органи України. Указана позиція беззаперечна, тому її дотримуються практично всі вчені. Наприклад, А.Г. Загороднюк констатує, що в Україні право на мирні публічні зібрання «гарантується

та захищається державою, яка зобов'язана забезпечити його ефективну реалізацію. Обмеження щодо його реалізації може встановлювати лише суд» [2, с. 142]. Отже, реалізація конституційного права на мирні зібрання породжує кореспондуючі обов'язки держави, які:

1) виявляються в забезпеченні реалізації такого конституційного права;

2) безпосереднім чином виконуються суб'єктами владних повноважень, на яких (згідно з вимогами ч. 2 ст. 19 Конституції України) покладаються відповідні обов'язки в певній частині.

З огляду на це можемо дійти висновку, що формування сучасної теорії забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні виявляється неможливим без з'ясування системи суб'єктів, які зобов'язані забезпечувати реалізацію відповідного конституційного права.

Аналіз наукової літератури й не вирішені раніше питання. Натепер українськими правниками робились спроби дослідити сучасну систему суб'єктів забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні, зокрема А.Г. Загороднюком, А.В. Долиним, Є.А. Кобрусєвою та С.М. Онищенком. Поряд із тим критичний аналіз результатів відповідних наукових напрацювань учених засвідчує відсутність серед них узгодженої позиції стосовно того:

1) які саме суб'єкти адміністративного права можуть бути віднесені до кола суб'єктів забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання;

2) якою саме формальною структурою (чи взагалі така структура може бути) характеризується зазначена система суб'єктів.

Отже, метою статті є формування актуальної наукової думки щодо системи суб'єктів забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні. Для досягнення мети виконуватимуться такі завдання:

1) окреслити сутнісні характеристики поняття «суб'єкти забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання»;

2) проаналізувати основні підходи українських учених до наукового розуміння системи досліджуваних суб'єктів;

3) на основі положень чинного законодавства, а також беручи до уваги сучасний розвиток адміністративного права (насамперед теорію публічного адміністрування), окреслити структуру системи забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для суб'єкта забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання характерне таке:

1) суб'єкти забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання є *суб'єктами адміністративного права*, під якими традиційно розуміється «одна зі сторін публічної управлінської діяльності, учасник управлінських відносин, наділений законодавством правами, обов'язками, повноваженнями, компетенцією, відповідальністю, здатністю вступати в адміністративно-правові відносини» [3, с. 207];

2) серед суб'єктів забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання значну частину складають *суб'єкти, що здійснюють публічне адміністрування*, а саме:

а) охоплюють суб'єктів публічного адміністрування, під якими слід розуміти «суб'єктів адміністративного права, які здійснюють публічне адміністрування та володіють статусом суб'єкта публічного адміністрування» [4, с. 388], а саме: суб'єкти влади в системі органів виконавчої влади (Кабмін України; система центральних органів виконавчої влади – міністерства України, інші центральні органи виконавчої влади); суб'єкти влади в системі місцевих органів виконавчої влади (місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації); суб'єкти влади в системі місцевого самоврядування [5, с. 92–93]. Водночас слід мати на увазі, що «у сучасній адміністративно-правовій концепції сутність діяльності суб'єктів публічної адміністрації полягає в тому, що вони, використовуючи свої права й виконуючи свої обов'язки, мають забезпечити, з одного боку, інтеграцію всіх суб'єктів громадянського суспільства, стабільність, а з іншого, – стійкий розвиток, законодавчі, цілеспрямовані зміни» [6, с. 4];

б) охоплюють «суб'єктів, котрі здійснюють окремі публічні повноваження суб'єктів публічного адміністрування» [7, с. 61], маючи «умовний правовий статус суб'єкта публічного адміністрування, втрата суб'єктом, здійснюючим публічне адміністрування, якого не унеможливить виконання ним власних базових завдань і функцій» [7, с. 66–67]. Такими суб'єктами, яких вчений В.В. Терещук називає «атиповими суб'єктами публічного адміністрування», є, зокрема: національні комісії регулювання природних монополій; установи (заклади) публічного права; фонди публічного права [5, с. 93–94];

3) суб'єкти забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання є *суб'єктами адміністративно-правових відносин*, до яких належать «суб'єкти адміністративного права, які

вступили в конкретні правовідносини, врегульовані нормами адміністративного права» [8, с. 114];

4) суб'єкти забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання вважаються відповідними суб'єктами через наявність у них правового статусу, статусний елемент «повноваження» яких передбачає здійснення дій (бездіяльності), прийняття рішення, що прямо чи опосередковано впливають на забезпечення реалізації права на мирні зібрання;

5) суб'єкти забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання своєю структурою охоплюють не лише державні органи й органи місцевого самоврядування (далі – ОМС), але й суб'єктів громадянського суспільства.

Уточнивши загальну сутність досліджуваних суб'єктів, можемо перейти до з'ясування їх переліку. У зв'язку із цим зазначимо, що українськими юристами-адміністративістами вже робились спроби визначити структуру системи вказаних суб'єктів, а також близьких за змістом систем. Приміром, А.В. Долинний, з'ясовуючи характеристику суб'єктів забезпечення публічної безпеки й порядку під час масових заходів, доходить думки, що системою таких суб'єктів складають Президент України, Верховна Рада України (далі – ВРУ), Кабінет Міністрів України (далі – КМУ), Міністр внутрішніх справ України, Національна поліція (далі – НП), Національна гвардія України, судові органи, місцеві державні адміністрації та ОМС, громадські формування з охорони громадського порядку, громадяни, громадські об'єднання, а також інші організатори й учасники масових заходів [9, с. 105–106].

Своєю чергою український вчений А.Г. Загороднюк, аналізуючи сутність правового механізму реалізації права на мирні публічні зібрання, доходить висновку, що інституційну складову частину такого механізму складають: «органи державної влади (ВРУ, Конституційний Суд України (далі – КСУ), КМУ, місцеві державні адміністрації) та органи місцевого самоврядування, посадові особи (Президент, Уповноважений ВРУ з прав людини), спеціально уповноважені органи (НП, національні суди та Європейський суд із прав людини (далі – ЄСПЛ), адвокатура), чия діяльність стосується права на мирні публічні зібрання» [2, с. 130]. З указаним підходом важко погодитись. Наприклад, вважаємо некоректним віднесення до спеціально уповноважених органів у контексті реалізації права на мирні публічні зібрання ЄСПЛ, а також адвокатуру. Крім того, НП віднесена вченим до спеціально уповноважених органів, а не до державних органів, хоча Нацполіція є державним органом. Також незрозуміле те, чому в рамках відповідної системи, в якій названо ЄСПЛ, А.Г. Загороднюк не розмежовує наднаціональний (міжнародний) і національний рівні суб'єктів, діяльність яких стосується досліджуваного права.

На думку українського юриста-адміністративіста С.М. Онищенко, «суб'єкти забезпечення права на мирні зібрання (суб'єкти владних повноважень забезпечення права на мирні зібрання) – це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції щодо гарантування та створення безперешкодних умов для реалізації права на мирні зібрання» [10, с. 90]. Водночас учений безпосереднім чином не вказує на те, що відповідними суб'єктами наразі (в умовах вибудовування теорії адміністративного права на європейській концепції публічного адміністрування) також можна вважати суб'єктів громадянського суспільства. Натомість С.М. Онищенко наголошує на тому, що «розширення кола суб'єктів забезпечення прав на мирні зібрання може негативно позначитись на реалізації такого права внаслідок розпорошення компетенції розгляду питань, яких стосувалась мета мирного зібрання» [10, с. 88]. У цілому з вказаним можемо погодитись, роблячи застереження з приводу того, що кількісна характеристика суб'єктів забезпечення реалізації права на мирні зібрання:

1) не повинна сприяти дублюванню повноважень суб'єктів владних повноважень, результатом чого може виникнути несправедлива бюрократизація процесу реалізації права на мирні зібрання чи зменшення юридичної та політичної відповідальності держави в контексті питання забезпечення реалізації вказаного конституційного права;

2) повинна бути об'єктивно обумовлена:

а) потребами громадян в: реалізації права на мирні зібрання та в сприянні такому процесу держави; забезпеченні належного функціонування режиму національної безпеки, а також режиму громадської безпеки й порядку;

б) множиною суб'єктів владних повноважень, які в системі публічної влади України займають місце, з огляду на яке (орієнтуючись на предмет відання) вони спроможні найефективніше задовольнити усі потреби суб'єктів реалізації права на мирні зібрання, а також людей, суспільства й держави в громадській безпеці й порядку, в національній безпеці тощо;

в) потребою сприяння сталого розвитку демократизму в Україні шляхом урівноваження діяльністю суб'єктів громадянського суспільства діяльності держави (також ОМС) у сфері

забезпечення конституційних прав громадянина й людини, враховуючи також й право на мирні зібрання.

Свою чергою Є.А. Кобрусєва наголошує на тому, що «одним з основних суб'єктів права на мирні зібрання виступають місцеві державні адміністрації – районні, обласні, міські (для міст Київ і Севастополь) та органи місцевого самоврядування» [11, с. 39]. Також, на думку вченої, до таких суб'єктів слід віднести НП України, адже «коли йдеться про масові зібрання, на перший план виходить питання забезпечення безпеки як самих учасників мітингу, пікету чи демонстрації, так і інших членів суспільства й громадського порядку загалом» [11, с. 39]. В узагальненому вигляді, як вважає Є.А. Кобрусєва, систему відповідних суб'єктів складають «органи публічної адміністрації – органи державної влади (місцеві державні адміністрації, правоохоронні органи, суди) й органи місцевого самоврядування» [11, с. 40]. Крім того, в правовий статус вступати у відносини, пов'язані із забезпеченням гарантованого в ст. 39 Конституції України права громадян, «слід віднести громадян України, осіб без громадянства, іноземців, громадські організації, інших суб'єктів приватного права» [11, с. 40]. Як вбачається, Є.А. Кобрусєва окреслила перелік відповідних суб'єктів:

1) у досить узагальненому вигляді, наслідком чого не повною мірою зрозуміле те, чи відносить вчена до таких суб'єктів також КСУ, Державну службу України з етнополітики й свободи совісті (далі – ДЕСС);

2) з якого не зрозуміло, чому суди нею вважаються суб'єктами публічної адміністрації, коли досить спірним є тлумачення правосуддя як процесу публічного адміністрування.

В іншій своїй науковій розвідці Є.А. Кобрусєва виокремлює у відповідній системі суб'єктів групу суб'єктів, які «забезпечують порядок проведення масових заходів і громадської безпеки» [12, с. 137], а саме: «ВРУ, яка формує законодавчу базу у сфері забезпечення мирних зібрань; КМУ; Уповноважений із прав людини; Міністерство внутрішніх справ, яке забезпечує порядок і публічну безпеку, охорону й захист прав і свобод громадян; Національна гвардія України; Державна служба з надзвичайних ситуацій; Служба безпеки України; Національна поліція (слідчі підрозділи, підрозділи пізнання, підрозділи превентивної діяльності) – безпосередньо виконує охорону громадського порядку на місці проведення мирних зібрань; судові органи; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; громадські формування з охорони громадського порядку; громадяни, громадські об'єднання» [12, с. 137]. У межах аналізу уточненого підходу Є.А. Кобрусєвої до розуміння системи суб'єктів забезпечення реалізації права на мирні зібрання можемо переконатись у тому, що вчена до вказаних суб'єктів не відносить КСУ, ДЕСС, із чим не можна погодитись. Крім того, слід мати на увазі, що наукова розвідка вченої опублікована ще у 2020 році й у ній не враховано того факту, що важливим суб'єктом реалізації зазначеного конституційного права в сучасній Україні також є військово-цивільні адміністрації.

Зважаючи на переваги й недоліки наведених підходів до розуміння вченими системи досліджуваних суб'єктів, доходимо думки, що *система суб'єктів реалізації права на мирні зібрання загалом охоплює два рівні:*

– міжнародний рівень суб'єктів реалізації права на мирні зібрання, який складають:

- 1) Комітет із прав людини;
- 2) Верховний комісар ООН із прав людини;
- 3) Рада ООН із прав людини;
- 4) Міжнародна організація праці;
- 5) регіональні міжнародні інститути (наприклад, ЄСПЛ, Комісар Ради Європи з прав людини, Організація з безпеки й співробітництва в Європі, Омбудсман ЄС);

б) міжнародні неурядові організації, діяльність яких спрямована на просування прав людини й права людини на мирні зібрання зокрема (приміром, Міжнародна Федерація за права людини, Обсерваторії із захисту правозахисників, Міжнародна асоціація із захисту свободи слова, *Amnesty International, Human Rights Watch*);

– національний рівень суб'єктів реалізації права на мирні зібрання, котрий складають:

- 1) Президент України;
- 2) Конституційний Суд України;
- 3) підсистема органів правосуддя:
  - а) адміністративні суди;
  - б) суди загальної юрисдикції, що розглядають справи про адміністративні правопорушення;
  - 4) підсистема органів парламентського контролю (головним чином, Уповноважений ВРУ з прав людини);

5) підсистема органів публічного адміністрування:

а) підгрупа державних органів: центральний рівень загальної компетенції (Кабінет Міністрів України); центральний рівень спеціальної компетенції (підгрупа правоохоронних органів, основними з яких є органи прокуратури, Національної поліції України, а також служби безпеки; підгрупа органів, які забезпечують реалізацію права на мирні зібрання окремих категорій громадян – ДЕСС); локальний рівень загальної компетенції (місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації);

б) підгрупа органів, які обумовлені реалізацією права на місцеве самоврядування, – органи місцевого самоврядування;

6) підсистема суб'єктів громадянського суспільства (зокрема громадські формування з охорони громадського порядку й державного кордону, правозахисні громадські організації, релігійні організації та інші).

Разом із тим, ураховуючи той факт, що в межах нашого дослідження аналізується реалізація не суто права на мирні зібрання, а конституційного права на мирні зібрання, можемо дійти думки, що в контексті дослідження структури системи забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні слід мати на увазі таких суб'єктів адміністративного права:

1) Президента України;

2) КСУ;

3) підсистему органів правосуддя: адміністративні суди; суди загальної юрисдикції, що розглядають справи про адміністративні правопорушення;

4) підсистему органів парламентського контролю (головним чином, Уповноваженого ВРУ з прав людини);

5) підсистему органів публічного адміністрування:

а) підгрупу державних органів: центральний рівень загальної компетенції (КМУ); центральний рівень спеціальної компетенції (підгрупа правоохоронних органів, основними з яких є органи прокуратури, Нацполіції України, а також служби безпеки; підгрупа органів, які забезпечують реалізацію права на мирні зібрання окремих категорій громадян – ДЕСС); локальний рівень загальної компетенції (місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації);

б) підгрупу органів, які обумовлені реалізацією права на місцеве самоврядування, – органи місцевого самоврядування;

6) підсистема суб'єктів громадянського суспільства (зокрема громадські формування з охорони громадського порядку й державного кордону, правозахисні громадські організації, релігійні організації та інші).

Висновки. Натепер в Україні існує умовна система суб'єктів реалізації права на мирні зібрання, якою охоплено державні органи, ОМС, а також суб'єкти громадянського суспільства, що сукупно дозволяє такій системі бути збалансованою та не припускати створення умов забезпечення вказаного конституційного права шляхом його опосередкованого звуження. Широта такої системи суб'єктів також зумовлюється тим фактом, що реалізація права на мирні зібрання є об'єктивацією фундаментальної цивілізаційної цінності, яка проголошена на рівні Конституції. Закономірним чином, це вимагає залучення до процесів абстрактного й конкретного тлумачення такої цінності (КСУ, суди), долучення до процесів формування умов фактичного вияву такої цінності різних суб'єктів публічної адміністрації та суб'єктів громадянського суспільства. Серед таких суб'єктів особливе місце займає Нацполіція (головним чином її територіальні підрозділи), адже:

1) поліція створена й функціонує задля захисту прав, свобод і законних інтересів людей, а також забезпечення публічного порядку й безпеки, що вимагає від територіальних підрозділів НП вжиття в межах її компетенції поліцейських превентивних заходів і заходів примусу;

2) саме на локальному рівні (на території обслуговування) територіальні підрозділи Нацполіції спроможні безпосереднім чином забезпечувати реалізацію конституційного права на мирні зібрання.

Список використаних джерел:

1. Ярмол Л.В. Взаємозв'язок свободи вираження поглядів і права на мирні зібрання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Вип. 47. Т. 1. С. 52–56.

2. Загороднюк А.Г. Конституційне право громадян на збори, мітинги, походи і демонстрації : питання теорії та практики : дис. ... д-ра філос. : 081. Вінниця, 2021. 268 с.

3. Дараганова Н.В. Дискусійні питання класифікації суб'єктів адміністративного права. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія «Політологія. Соціологія. Право»*. 2010. № 4 (8). С. 206–210.
4. Терещук В.В. Правовий статус суб'єктів, які здійснюють публічне адміністрування в Україні. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 28 лютого – 02 березня 2020 року. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова, 2020. С. 388–391.
5. Терещук В.В. Поняття, ознаки та структура суб'єктів публічного адміністрування України. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 89–94. DOI: 10.32842/2078-3736/2020.1-2.16.
6. Мацелик Т.О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система : монографія. Ірпінь : НУ ДПС України, 2013. 342 с.
7. Терещук В.В. Правовий статус суб'єктів публічного адміністрування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 269 с.
8. Половніков В.В. Деякі особливості структури управління у сфері охорони та захисту державного кордону України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 20. С. 111–120.
9. Долинний А.В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 198 с.
10. Онищенко С.М. Адміністративно-правове забезпечення права на мирні зібрання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 209 с.
11. Кобрусєва Є.А. Суб'єкти владних повноважень як сторони суспільних відносин у сфері забезпечення права на мирні зібрання. *Правові новели*. 2019. № 7. С. 37–41.
12. Кобрусєва Є.А. Суб'єкти адміністративного права як учасники суспільних відносин у сфері забезпечення права на мирні зібрання. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2020. № 4. Т. 2. С. 132–140. DOI: 10.26661/2616-9444-2020-4.2-19.